

De in gemeenschap handelende kustvisseren:

bestaan ze? bestaan ze niet?

Tegenwoordig zegt men wel eens van een verschijnsel dat het niet bestaat als het niet op de televisie geweest is. Indien dat waar is dan bestaat de Vlaamse kustvisserij, als groep, zeker sinds 9 maart 1998. Anderen hanteren een breder begrip: iets bestaat dan van zodra het gedocumenteerd werd, vastgelegd in geschriften, van zodra het (letterlijk) zwart op wit beschreven werd. En ook hierover valt een en ander te melden.

NAAR DE KUSTVISSERS, en hun harde kern, de Oostendse bootsjowers, werd tot voor kort maar weinig onderzoek verricht. Dat kan ook niet anders, want er was weinig materiaal te vinden dat de vlam in de wetenschappelijke pijp kon steken.

Deze armoede steekt schril af tegenover de gegevens die over andere delen van de Oostendse visserij bestaan. Over het verdwenen Oostendse vissersproletariaat dat indertijd de stoomtreilers bemande is bijvoorbeeld materiaal voorhanden in het Gentse archief van de socialistische beweging (AMSAB); rond paster Pype, de historische aalmoezenier van het vissersvolk, werd een tentoonstelling gebouwd die ook een schat aan informatie aanreikt over het visserijonderwijs; het verschijnsel IBIS kreeg zijn eigen geschiedenis van Robert Coelus; de grote historische Oostendse reders hebben dan weer een familiearchief waaruit historici en folkloristen uitgebreid geput hebben; over de vissers die later van de westkust naar Oostende afgezakt kwamen (Pannenaars en andere 'puizesjhieters') zijn er de romans van wijlen Gaston Duribreux die een tip van de sluier oplichten. Maar over de bootsjowers... Niets! Tot voor kort.

WE SCHRIJVEN 1995. De spanningen tussen een groep Oostendse bootsjowers en het nieuwe bestuur van de Rederscentrale kan niet langer binnen de muren van de vergaderlokalen gehouden worden. HVB wil verslag uitbrengen en gaat op zoek naar achtergrondinformatie over het bootsjowersfenomeen. Niets.

Dat het wel degelijk over een afgebakende groep gaat is een feit.

Dat die groep door de (ex-)Pannenaars scheef bekeken wordt, was ons eerder al opgevallen. Maar waarom dan?

Vragen aan de tegenstanders van deze groep leveren niet veel meer op dan een lange lijst verwensingen, beledigingen en verdachtmakingen. De bootsjowers zijn, zo heet het daar, krapuul, mensen die niet vatbaar zijn voor rede, gefrustreerden en sta-in-de weg's.

De familie Desmit komt uitgebreid aan bod in de film *Vis à Vis*, een onderzoek naar de eigenheid van het Oostendse vissersvolk. Op de foto: reder Lucien Desmit in gesprek met zoon Lorenzo, schipper op de O 152.

Tja. Dus leggen we ons oor te luisteren bij de *bootsjowers* zelf. Daar horen we veel strijdbare taal, maar voor de rest... Met andere woorden, het wordt hoog tijd om er een derde bij te halen.

Onder professoren

Het is geen toeval dat ik rond dezelfde tijd geboeid werd door een boek van *Dr. Rik Pinxten* (1). Deze Gentse professor is een specialist in de *vergelijkende cultuurwetenschappen*. Hij buigt zich dus ook met enige kennis over kleine aparte cultuurgemeenschappen die binnen in een groter geheel bestaan.

Ik had een uitdaging voor deze geleerde man. Vormen de Oostendse kustvissers zo'n subcultuur binnen de Oostendse bevolking, in de Vlaamse gemeenschap of in de visserij? En zo ja, waarin onderscheiden ze zich dan van die andere mensen? Vragen die me wel een onderzoek waard leken. Af-

gezien van het antwoord dat erop volgde zou er op die manier alvast enig materiaal over de Oostendse kustvissers verzameld worden. In een rokerig lokaal sprak ik daarover met een collega van Pinxten, België's minister van binnenlandse zaken, professor *Johan Vande Lanotte*. Die dat ook een leuk idee vond. Gezamenlijk schreven we op 16 oktober 1995 een brief om *Rik Pinxten* over de brug te halen. En het lukte.

Licentiaatsthesis

In 1996 had ik het genoeg de studente *Roos Biebauw* in de visserij in te leiden. Enige tijd later wist ze me te vertellen over het bestaan van een Europese studie die de *waardenbeleving van de Belgische burgers* in kaart gebracht had. *Biebauw* wilde de resultaten van dat onderzoek vergelijken met de antwoorden die ze in de kustvisserij zou krijgen.

'We onderzoeken hun familiale, politiek-maatschappelijke en religieus-morele waardenbeleving' (2). Kille wetenschappelijke taal, waarachter toch een bepaalde visie op cultuur ligt, die uiteraard andere visies bant en andere mogelijke onderzoeksterreinen afsluit. *Biebauw* is er overigens van overtuigd dat haar onderzoek maar een begin is: *'De conclusies mogen enkel als voorlopige aanduidingen worden beschouwd, die verder onderbouwd moeten worden via grootschaliger empirisch onderzoek'*, en verder, *'De voorhanden zijnde middelen om het onderzoek uit te voeren, waren (...) beperkt. Het dient aanbeveling de aangebrachte resultaten te toetsen door middel van een meer uitgebreid onderzoek.'*

Gewapend met een immense vragenlijst trok de studente vervolgens naar het lokaal van de Vlaamse Vissersbond waar ze in

totaal 31 mensen ondervroeg: 21 kustvisseren en 10 kustvisseressen.

Uiteindelijk leidde dit tot haar conclusie dat de gemiddelde kustvisser (voor wat de waardenbeleving betreft) nauwelijks van de gemiddelde Belg verschilt.

Bijvoorbeeld: over huwelijk en gezinswaarden denkt de gemiddelde *bootsjower* niet anders dan de al even gemiddelde Belg. Traditionele gelovigheid is bij de Oostendse kustvisseren bijna niet aanwezig, maar dat is evengoed niet (meer) het geval in de rest van het land. (Er blijken, zo lees ik in die studie, veel minder Belgen in God te geloven dan men ons wil laten... geloven.) De kustvisser wantrouwt de politieke instellingen en personen, maar dat is bij de gemiddelde Belg niet anders. *Roos Biebauw* besluit dan ook met de vaststelling 'dat de kustvisseren geen aparte cultuur hebben. Over het algemeen stemmen hun waarden overeen met die van de gemiddelde Belg. Er werden hier en daar wel nuances opgemerkt die er op wijzen dat de invloed van hun specifieke werkomgeving niet nihil is. Toch is dat ons inziens niet van voldoende doorslaggevende aard om te kunnen spreken van een eigen visserscultuur'.

De beperking van de cultuurcriteria die *Biebauw* in d'r studie inbouwde vormt uiteraard de zwakte van deze studie. Naast de waardenbeleving had de wetenschapster een andere invalshoek kunnen kiezen: ze had een apart taalgebruik kunnen zoeken (en waarschijnlijk vinden); ze had kunnen kijken of vissers een consumptiepatroon hebben,

ontspanning/vakantiebesteding die afwijkt van dat van de burger, misschien had ze de taken van de vissersvrouw kunnen vergelijken met de rol die de vrouw elders in de maatschappij speelt, je zou kunnen nagaan in welke scholen de kinderen van de kustvisseren studeren en dat vergelijken met het onderwijs van andere visserskinderen / andere Oostendenaars. Dat zijn allemaal cultuurelementen die in de thesis niet behandeld worden: facetten die toch evengoed bepalen of er al dan niet sprake is van een eigen cultuur. Onderzoek naar die elementen kan desgevallend tot heel andere conclusies leiden. Toch vindt *Biebauw* één aspect dat de *bootsjower* wel degelijk apart maakt: 'Toch hebben de kustvisseren, in tegenstelling tot de Belgische respondenten, een grote protestgeneigdheid.' (3) Na hetgeen we verleden maand gezien hebben, kunnen we alleen maar zeggen: Bingo!

Een film

Intussen hadden de professoren de smaak blijkbaar te pakken, want in 1997 stuurden ze wel 20 studenten op de Oostendse vissers af. Sommigen hanteerden de camera, anderen stelden vragen. Het ging dit keer immers om een gezamenlijke oefening van de afdeling documentaire film van de Brusselse hogere kunstschool Sint Lucas en de ons inmiddels bekende afdeling vergelijkende cultuurwetenschappen van de Gentse Universiteit.

Resultaat van dat jong geweld is *Vis à Vis*, een film van ruim een uur die inmiddels vertoond werd

op Viewpoint, het Gentse festival van de documentaire film. Daarnaast werd er een interessant boekje onder dezelfde titel gepubliceerd. Daarin kunnen we de wetenschappers-in-spe in hun moeilijke en moeizaam evoluerende oefening volgen.

De film zelf is ingedeeld in vijf los van elkaar staande deeltjes (gerealiseerd door vijf aparte groepjes studenten) die ons een en ander over de Oostendse visserscultuur vertellen. Het eerste deeltje draagt tot mijn vreugde de titel 'De negers van de stad' en werd naar een pamflet genoemd dat ik onder die titel gepubliceerd heb. In dat filmdeeltje proberen de vissers daadwerkelijk te weten te komen of de Oostendse stedelingen de vissers als een minderwaardige groep ('negers') beschouwen. Daarna komen we in het zeemanstehuis Godtschalck terecht waar oud-visser *Berten (Soupape) Ryssens* en echtgenote *Madeleine Rubben* ons onderhouden over ouwe tijden. Dat doen vervolgens eigenlijk ook *August Puystiens* en *Marcel Pots* aan boord van de 'Amandine'. Gelukkig komen naast deze en andere ouwe knaken verder ook visserskinderen aan het woord: de ene vindt de visserij machtig, de andere *kiezig*. Tenslotte brengen de studenten ons in een Oostends visserscafé dat uitgebaat wordt door een telg van het bootsjowersgeslacht *Desmit*: ik zou zeggen, allen daarheen!

Er is wel vanalles op de film aan te merken, maar zoals gezegd: het was bedoeld als een oefening en het dient ook als dusdanig bekeken te worden.

N.V. HOSTYN

De zaak langs de Belgische kust waar de visserij terecht kan voor alle sanitaire en verwarmingsproblemen

Voor een vlugge bediening!

Fortstraat 27, Oostende - Bruggelaan 12, Bredene

Tel.: 059 / 32 31 80 - Fax: 059 / 32 47 28

TE KOOP

Z 207 "Verwachting"

Eurokotter inclusief rechten

Bouwjaar 1985. 23,77 x 6,2 x 2,7 m (36 BT)

Mitsubishi S6N 300 pk (1991) - Masson red. 1:4,7 (1986)

Perkins hulpmotoren resp. 75 & 100 pk - Bruselle 6 trommelige lier hydraulisch
enkele nettentrommel hydraulisch - compleet inclusief alle toebehoren

Voor verdere informatie:

BAIS MARITIEM B.V., Trawlerkade 106, 1976 CC IJmuiden
tel.: +31-255-513839 • +31-6-54383998 • fax: +31-255-512095

Tenslotte

Hebben de Oostendse kustvisseren een eigen cultuur? Betreft het een aparte gemeenschap? Over die vragen ging het. De thesis van Roos Biebauw doet ons vermoeden van niet, de film *Vis à Vis* daarentegen laat zien dat er wel degelijk een typische Oostendse bootsjowerscultuur, annex vissersgemeenschap, bestaat.

Maar hoe zit het dan eigenlijk? Een vissersgemeenschap, desgevallend van bootsjowers, bestaat ze? Bestaat ze niet? Een en ander sterkt mij in elk geval in m'n overtuiging dat een gemeenschap alleen maar bestaat voor mensen die willen dat ze bestaat. Daarom kon de ex-Britse premier Margaret Thatcher ook ooit zeggen: *'Er bestaat niet zoiets als een gemeenschap, er bestaan alleen maar individuen en families.'*

Wat er ook van zij, we beschikken vandaag over een pak materiaal in verband met de Oostendse kustvisseren, voer voor onderzoekers, dat er enkele jaren geleden nog niet was. En daar was het ons eigenlijk wel om te doen.

Flor Vandekerckhove

(1) Over het boek *'Culturen sterven langzaam'* verscheen een bespreking in HVB 1995 X, p. 36

(2) Alle citaten van Roos Biebauw komen uit haar thesis *'Waardenbeleving in de Oostendse kustvisserij'*.

(3) Deze vluchtige bespreking doet onrecht aan de genuanceerde bevindingen van de antropologe die nauwkeurig noteert hoe jonge bootsjowers andere antwoorden geven dan oudere, meldt wanneer de mannen verschillend reageren van de vrouwen. Verder komen we te weten voor welke partijen kustvisseren stemmen of ze al dan niet ter kerke gaan, al dan niet echtgescheiden zijn... Met andere woorden: de studie van Biebauw is een schitterend basiswerk voor mensen die proberen binnen te dringen in de leefwereld van de Oostendse kustvisseren.

VOOR WIE HET ALLEMAAL EENS ZELF WIL BEKIJKEN

* Biebauw Roos, *Waardenbeleving in de Oostendse kustvisserij, eindverhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van licentiaat in de vergelijkende cultuurwetenschappen*, Gent 1997.

* Vandekerckhove F., *De vissers zijn de negers van de stad, een pamflet over de maatschappelijke situatie van de Oostendse vissers*, Oostende 1994.

* Vranken E., *Vis à vis, een samenwerkingsproject van UG - Visuele antropologie en Sint-Lucas - documentaire film* (boekje).

* *Vis à vis 1998, antropologische documentaire* (videocassette).

Wie de videocassette 'Vis à Vis' en het bijbehorende boekje wil bestellen/bekijken... neemt contact op met

Universiteit Gent

Vergelijkende cultuurwetenschappen

Prof. Dr. Rik Pinxten

Rozier 40 - 9000 Gent.

Tel.: 09 / 264 37 03.

SKB - Life Saving Equipment nv

Maatschappelijke zetel:

Royerssluikaai 48

B-2030 Antwerpen

Tel.: 03/ 231 36 48

Fax : 03/ 231 57 65

Afdeling Kust

H. Baelskaai 8A

B-8450 Oostende

Tel.: 059/ 32 28 25

Fax: 059/ 33 01 48

reddingsvesten - reddingsboeien - drijvende toestellen - valschermsignalen - stakelichten -
man.o.boordlichten - noodzenders Locat - radio Beacon - reddingsvlotters: RFD, Elliot, Viking, Zodiac,
Autoflug, Bombard, Avon, Callegari, Servaux, Mitsubishi, Soniform - nazicht brandblusapparaten.

- ERKEND SERVICESTATION -

VERANTWOORDELIJKE VOOR DE KUST: A. VAN DURME. TEL.: (059) 70 58 79.